

Noica - devenirea prin cultură, devenirea prin credință

Constantin Noica și-a vizitat familia din Anglia abia în 1972, după aproape două decenii de separare. Dacă deciziile omului Noica sunt greu de înțeles azi de un popor liber să se exprime și să circule prin Europa, îndemnul lui de a proiecta lumea prin cultură în absolutul ființei rămâne extrem de actual și vital. Acest îndemn l-a primit și fiul său, tânărul Răzvan, care a hoinărit prin biserici protestante și catolice, până ce a ajuns în mănăstirea ortodoxă „Sfântul Ioan Botezătorul” din Essex, Marea Britanie.

În acea mănăstire în care conviețuiesc monahi de mai multe naționalități l-a întâlnit pe părintele Sofronie Saharov, iar această întâlnire i-a schimbat viața. Mai târziu, îl va numi pe părințele Sofronie tatăl său duhovnicesc. Răzvan a intrat în monahism în 1965, sub numele Rafail. „Dacă n-aș fi trăit Ortodoxia ca un convertit, poate că n-aș fi putut niciodată să o văd în frumusețea ei strălucitoare, drept singurul adevăr al istoriei” (Celălalt Noica, ediție îngrijită de pr. Eugen Drăgoi și pr. Ninel Țugui,

Editura Anastasia, 1994). Și, într-adevăr, intensitatea căutărilor sale face ca orice cuvânt de învățătură sau conferință pe care o ține să fie un eveniment pentru creștinii ortodocși. S-a întors în România, țara lui natală, abia în anul 1993, iar de atunci s-a retras într-o sihăstrie din Munții Apuseni.

„Pe cuvintele astea ne putem despărți”

După o separare atât de lungă și trau-ma-tizantă, era de așteptat ca relația fiului cu tatăl să fie complicată. „De când ai ieșit din închisoare, din '68 până astăzi, m-ai tot îndemnat spre o cultură, deși știi că încă din copilărie între noi era chiar o tensiune, căci te întrebam: Ce este acela un filosof, că un potcovar face mai mult decât tine ca filosof? Și m-ai îndemnat mereu către cultură, deși ai văzut că nu am nici tragere, nici menire”. Tânărul Răzvan se arăta refractar la îndemnurile tatălui, în scrisorile prin care cei doi dialogau la mare distanță. Dar ceea ce putea să pară o respingere a culturii era, de fapt, o reticență de a urma drumul laic propus de filosof. „Nu sunt un tată ca acela care ar vrea să-și sacrifice fiul lui Dumnezeu”, i-a spus Constantin lui Răzvan, după ce a aflat că va deveni monah. Era o aluzie la Vechiul Testament, mai exact la Avram, cel căruia i s-a cerut sacrificiul fiului – Isaac. Constantin Noica era îngrijorat că fiul său a ales această cale înainte să își desăvârșească studiile superioare, înainte să își construiască acea cultură pe care filosoful o diviniza, singura cale care asigura accesul la ființă, în viziunea lui. Iar monahismul, ca și viața Bisericii în general, era considerat a privi mai degrabă către trecutul lumii, nu către viitorul ei – acea lume dominată de cunoaștere și pozitivism. Noica s-a dovedit foarte bine racordat la viitor, ca și Eliade, precum vom vedea în scrisorile discutate mai jos. Replica monahului Rafail a fost: „Să știi că lucrul căruia ești gata să-ți sacrifici pe fiul tău unul născut acela îți este Dumnezeu. Și tata a deschis brațele să mă îmbrățișeze și mi-a zis: A, dragul meu, pe cuvintele astea ne putem despărți”. Relatarea părintelui Rafail este emoționantă, mai ales că evocă ultima întâlnire cu tatăl său, în Anglia anilor '80. Peste ani, monahul Rafail își va aminti: „Simțeam pe dedesubt un alt curent care ne unea și, într-un fel, simțeam în chemarea mea o moștenire de la tata. Poate simțea și el, după cum s-a și exprimat, o împlinire a lui prin fiul său, care a venit la altă filosofie” (Interviu cu Părintele Rafail Noica, Victor Roncea Blog, 19.11.2010). Acea altă filosofie a fost teologia, unde fiul a dus mai departe căutările tatălui, despre care crede că „trebuia să fie călugăr, nu filosof”. După cum am mai spus, filosoful Noica și-a trăit ultima parte a vieții în modestie, ca să nu spunem sărăcie, într-o retragere de inspirație monahală, la Păltiniș, unde primea și pregătea tineri intelectuali, unii dintre ei deveniți discipoli. Bunul său prieten Nicolae Steinhardt a urmat calea călugăriei, iar Mănăstirea Rohia i-a fost recomandată de Noica. „Filosoful este un fel de preot pe dos”, spunea el, iar noi putem completa că și artistul e tot un fel de

preot...

„În așteptarea vieții veșnice”

Într-una din conferințe, părintele Rafail spune (voi cita din memorie și voi completa cu propriile gânduri): „Viața pământească este o gestație în așteptarea vieții veșnice”. Există, dar nu este încă cu adevărat, în sensul că nu a intrat în veșnicia lui Dumnezeu, este încă pe drumul către. Iar comparația cu viața copilului din pântecul mamei este cutremurător de expresivă, pentru că fătul are plămâni, dar încă nu respiră aer, ci lichid amniotic, are ochi, dar încă nu poate vedea lumea. Are gură, dar nu mănâncă, ci se hrănește din sângele mamei, prin cordonul ombilical. Singurul simț care îl leagă de realitatea exterioară corpului matern este auzul. Cu toate acestea, imediat după naștere, pruncul se dovedește pregătit pentru a respira, vedea și pentru a se hrăni în noul mediu – cel terestru. Deci primele două „stadii” ale vieții omului – viața intrauterină și cea pământească, așa cum le descrie părintele Rafail, s-ar încadra în conceptul de preființă. Ar trebui să notăm o excepție: sfinții, pentru că devenirea lor într-o ființă se desăvârșește în timpul vieții pământene. „De mulți ani, de când am auzit expresia profesorului Noica devenirea într-o ființă, am adoptat-o pentru a exprima ceea ce se întâmplă acum: cea de a doua gestație a omului pe pământ, gestație într-o Duhul Sfânt. Este o gestație care se distinge de prima, cea biologică, prin faptul că Dumnezeu acum nu mai spune `Să fie” și devine, ci acum Dumnezeu Se adresează omului prin cuvânt și prin cuvântul rugăciunii omul răspunde lui Dumnezeu” (Victor Roncea Blog).

„Fiecare om este o excepție”

În timp ce Constantin Noica spune „este nu înseamnă Dumnezeu este”, părintele Rafail Noica completează această afirmație: „Dumnezeu este Ființa cu precădere. El nu există fiindcă este însăși Existența” (Conferința de la Limours, Franța, 19 octombrie 2017). Și pentru că acest capitol trebuie să se încheie, voi mai evoca doar o minunată scrisoare de la Constantin către Rafail Noica, publicată în 1968 în presa românească din exil. În acest text profetic, ca și în altele, presărate de-a lungul operei sale, filosoful caracterizează lumea viitorului, așa cum o prevedea încă din finalul anilor '60. „Astăzi nu mai putem spune: iubește și fă ce vrei. Trebuie să spunem: cunoaște și fă ce vrei! (...) Cunoașterea a pus într-adevăr pe om în intimitate cu lucrurile – într-o altă intimitate decât cea magică, mitică ori religioasă – și atunci omul modern începe să facă ce-i place. Dacă vrea, face și arme atomice. (...) Și ce a ieșit din asta? A ieșit o lume care nu mai seamănă cu cea de până acum a lui Dumnezeu. Nu mai e o lume a dragostei. Este una a cunoașterii. S-a sfârșit cu lumea aproapelui; este o lume a departelui nostru, cea în care trăim și se va trăi. (...) Ființa Domnului n-o puteți cunoaște și n-au cunoscut-o nici marii Părinți.

Ființa lucrurilor încearcă s-o cunoască știința. Ființa ca ființă este de vreo 2.500 de ani lotul gândirii filosofice. (...) Vouă (clericilor - n.n.) vă e dată ființa omului. E datoria voastră să spuneți despre om ceva mai adânc și mai adevărat decât pot spune sărmana psihologie sau biata antropologie și biata istorie. Se legaseră nădejdi de științele acestea, dar nici una din ele n-a putut arunca în om sondele pe care le-a aruncat teologia, cândva” (`Scrisoare către Rafail”, revista Prodomos, nr. 8-9 din 1968).

Am confecționat o scurtă scrisoare de răspuns a fiului, din câteva gânduri ale părintelui Rafail, pe care nu vreau să le uit: „Fiecare om este o excepție. Fiecare suflet care va fi existat în istoria asta este o călătorie dintru neființă până în veșnica Dumnezeire, și e o călătorie unică. (...) Câtă vreme nu suntem în Dumnezeu, suntem în iad. Realitatea iadului este starea în care eu mă aflu acum, în măsura în care nu sunt în Dumnezeu și Dumnezeu nu este în mine. (...) Murim istoriei, murim trupului, murim pământului și față de tot ceea ce ne poate limita, ca să ne naștem într-o veșnicie, într-o ființă, Ființa fiind Însuși Dumnezeu”.

ziarullumina.ro